

สิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นบนพื้นที่สาธารณะ
ของชาวบ้านอีสานในยุครัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ*
THE RIGHTS AND FREEDOM IN EXPRESSING THE OPINIONS OF I-SAN
VILLAGERS IN PUBLIC AREAS UNDER THE NATIONAL COUNCIL FOR
PEACE AND ORDER OF THAILAND

ณัฐอร เจือจันทร์

Nathaon Chuachan

ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ

Piyaluk Potiwan

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Rajabhat Maha sarakham University, Thailand

E-mail: tucky_aa@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาถึงกระบวนการใช้อำนาจของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ปฏิบัติการกับกลุ่มชาวบ้านในการแสดงความคิดเห็นในพื้นที่สาธารณะ 2) เพื่อศึกษากระบวนการทางยุทธศาสตร์และการต่อสู้ ต่อรองกับอำนาจรัฐของชาวบ้านที่แสดงออกซึ่งความคิดเห็นบนพื้นที่สาธารณะ และ 3) เพื่อศึกษาผลที่เกิดจากการต่อสู้ของปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชาวบ้านกับรัฐ ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลจากภาคสนาม โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interviews) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interviews) กลุ่มตัวอย่างใช้วิธีแบบเจาะจง จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) มีจำนวนทั้งสิ้น 5 คน และ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้รู้ มีจำนวนทั้งสิ้น 35 คน รวม 40 คน โดยการวิจัยนี้เลือกศึกษาจากประชากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับยุทธการทวงคืนผืนป่าของรัฐ ในอำเภวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร ผ่านการวิเคราะห์สถานการณ์ร่วมกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ อำนาจ และวาทกรรมของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) อันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci) ปีเตอร์ เบลาน (Peter Blau) และแมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) เพื่อให้ทราบถึงสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นบนพื้นที่สาธารณะของชาวบ้านอีสานในยุครัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ

* Received 1 December 2019; Revised 22 December 2019; Accepted 5 January 2020

ผลการวิจัยพบว่า

กระบวนการใช้อำนาจของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ปฏิบัติการกับกลุ่มชาวบ้านในการแสดงความคิดเห็นในพื้นที่สาธารณะได้สร้างความเดือดร้อนอย่างมากให้กับประชาชนที่อาศัยและทำกินในเขตป่า แม้ว่าชาวบ้านจะมีกระบวนการแก้ไขปัญหาร่วมกันกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เมื่อมีการเจรจาในระดับขบวนการภาคประชาชนกับตัวแทนรัฐบาลเพื่อหาทางออกร่วมกัน คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ก็ยังเปิดช่องให้เจ้าหน้าที่ในระดับปฏิบัติ ดำเนินการตามที่ตัวเองเห็นสมควร กระบวนการทางยุทธศาสตร์และการต่อสู้ต่อรองกับอำนาจรัฐของชาวบ้านที่แสดงออกซึ่งเป็นการเรียกร้องขอชุมชนในลักษณะขอการรวมกลุ่มเพื่อสร้างพลังต่อรองให้รัฐแก้ไขปัญหและพัฒนาชุมชนที่มีภาครัฐและประชาชนร่วมกันแก้ไขปัญหาด้วยกัน เกิดจากปัญหาการสื่อสารและขาดความต่อเนื่องในการแก้ไขปัญหของภาครัฐ มิใช่เป็นการรวมพลังเคลื่อนไหวเพื่อที่จะล้มล้างอำนาจรัฐหรือเพื่อที่จะช่วงชิงอำนาจรัฐ เช่น การยื่นหนังสือผ่านกลไกของระบบราชการภาครัฐ และผลที่เกิดจากการต่อสู้ของปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชาวบ้านกับรัฐ ซึ่งได้มีการต่อสู้ต่อรองโดยทั้งสองฝ่ายต่างอ้างสิทธิหรือความชอบธรรมในการดำเนินการตามกระบวนการพิสูจน์สิทธิตามมติ คณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 และการดำเนินงานโฉนดชุมชนตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการประสานงานเพื่อจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. 2553 ในขณะที่ชาวบ้านอ้างความชอบธรรมในทำกิน แต่รัฐได้ชี้ให้เห็นว่าป่าเป็นของส่วนรวมที่ทุกฝ่ายต้องช่วยกันดูแลรักษาใครคนใดคนหนึ่งจะครอบครองหรือใช้ประโยชน์เพียงลำพังไม่ได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าต่างฝ่ายต่างอ้างทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อนำมาใช้เป็นช่องทางในการตอบโต้ต่อรองอำนาจระหว่างกัน

คำสำคัญ: สิทธิและเสรีภาพ, การแสดงความคิดเห็น, พื้นที่สาธารณะ

Abstract

The purposes of the research were 1) to investigate the process for using authority of the government officials under the government of National Council for Peace and Order with I-san villagers who expressed their public opinions, 2) to study the strategic process and fighting against the authority of the government officials for negotiating and expressing their public opinions of I-san people, and 3) to analyze the effects of the authoritative interaction between the government sectors and the public sectors. In this study, a researcher used the qualitative research process that collected the data from documents and field by using a technic of Semi-Structure Interviews and In-depth Interviews. The samples used the specific method from 5 key informants and there were 35

knowledgeable informants, a totally of 40 people. This research selected to study from population related to the battle for the return of the state's forest in Waritchaphum district, Sakon Nakhon province through analyzing a situation with the concepts and theories about rights, freedom, authority, and discourse of Michel Foucault, Antonio Gramsci, Peter Blau, Max Weber to know the right and freedom in critique expression on the public areas of Isan villagers in the period of the government of National Council for Peace and Order.

The study showed that:

The regulatory authority of the government caused serious troubles for the villagers who lived and earned their living in the community forests. Even though the villagers had negotiated with the government officials for solving the problems, the commands of the National Council for Peace and Order provided the representative officials to use the authority with the villagers appropriately. The strategic process for fighting and negotiating with the government authority of the villagers was creating the power of the villagers and also working together with the government officers for solving the problems and community development. However, the problems were not solved completely because of the communication between the government sectors and the public sectors and the continuation of solving problems. The findings showed that the government sectors and the public sectors frequently claimed their legal rights based on Land Certificate of 1998 and Community Certificate of 2010. The villagers claimed that they had the legal rights for living and earning in the community forests. Whereas the government sectors warned that the villagers could not occupy the public forests, and both of the government sectors and the villagers should protect and preserve the forests together.

Keywords: Rights and Freedom, Expressing Opinions, Public Areas

บทนำ

สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเป็นเสรีภาพขั้นมูลฐานของมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากความคิดที่ว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ประเสริฐ มีความรู้ ความคิด และสามารถที่จะพูดโดยธรรมชาติของมนุษย์เอง และมนุษย์จำต้องมีบทบาทสัมพันธ์กับการเมือง การปกครองหรือสังคมอื่น ๆ มากขึ้น ซึ่งความสามารถในการแสดงความคิดเห็นก็กลายเป็นความกล้าและ

ความจำเป็นที่จะต้องแสดงความคิดเห็นอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ยิ่งในสังคมประชาธิปไตยซึ่งถือว่าอำนาจอธิปไตยมาจากและเป็นของปวงชน ซึ่งในปัจจุบันมีการยอมรับแล้วว่าสิทธิเสรีภาพเป็นหนึ่งในสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นจึงเป็นสภาวะการณ์ของมนุษย์อันเป็นประชาชนซึ่งต้องการแสดงออกในทางความความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันการเมือง การปกครอง ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผลประโยชน์ พรรคการเมือง รัฐบาลหรือคณะรัฐมนตรี รัฐสภา ในการแข่งขันหรือการต่อสู้ในสิทธิให้ได้มาซึ่งอำนาจ การใช้อำนาจ การบังคับให้บุคคลปฏิบัติ ตาม การกำหนดนโยบายสาธารณะ เพื่อที่จะจัดสรรหรือแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่า อาจเป็นทั้งคุณค่า ในทางการเมือง คุณค่าในทางเศรษฐกิจ คุณค่าในทางสังคม โดยไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของบุคคลอื่นหรือปราศจากการถูกหน่วงเหนี่ยวขัดขวางด้วยเหตุใด ๆ ดี (ราชกิจจานุเบกษา, 2560) ภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพให้แก่ประชาชนชาวไทยอย่างกว้างขวางครอบคลุมก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติแล้วยังมีเงื่อนไขบางประการที่กำหนดให้สังคมไม่ได้รับความเท่าเทียม อาทิ การแสดงความคิดเห็นของบุคคลต่าง ๆ ที่แสดงความคิดเห็นบนพื้นที่สาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นการเข้าควบคุม จับกุมนักกิจกรรมนักเคลื่อนไหวประชาธิปไตย ปกป้องสิทธิมนุษยชน ถูกดำเนินคดีในความผิด ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 112 และ พ.ร.บ. คอมพิวเตอร์ฯ กรณีแฮร์บความจากปีปีซีไทย ไว้บนเฟซบุ๊กส่วนตัว (ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, 2562) และความผิดฐานขัดคำสั่ง คณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 3/2558 ที่มีกลุ่มแกนนำคัดค้านโรงไฟฟ้าถ่านหินเทพา ที่ถูกตั้งข้อหาขัดขวางการจับกุมของเจ้าหน้าที่รัฐ ทำร้ายร่างกายเจ้าหน้าที่รัฐ พกพาอาวุธในที่สาธารณะ กีดขวางการจราจร และฝ่าฝืน พ.ร.บ. การชุมนุมในที่สาธารณะ (iLaw, 2561) และการเดินของเครือข่ายประชาชนในนาม People Go Network ได้จัดกิจกรรม “We Walk... เดินมิตรภาพ เจ้าหน้าที่จะตีความถือว่ามีความผิดทางอาญาตามคำสั่งหัวหน้า คสช.ที่ 3/2558 เป็นการตีความบังคับใช้กฎหมายขัดต่อหลักนิติธรรมและเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนจนเกินสมควรแก่เหตุขัดต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2560 มาตรา 26 ประกอบมาตรา 34 และ 44 นี้เป็นอีกครั้งที่รัฐพยายามสร้างวัฒนธรรมทางกฎหมายแบบอำนาจนิยมด้วยการใช้กลไกทางกฎหมายไปจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน (ประชาไท, 2561)

การดำเนินคดีอาญาของรัฐบาลมีวัตถุประสงค์เพื่อปิดกั้นการแสดงออกของภาคประชาชน ซึ่งการฟ้องคดีเป็นยุทธศาสตร์เพื่อปิดกั้นการมีส่วนร่วมและการแสดงออกของประชาชน” (Strategic Litigation Against Public Participation/SLAPP) เป้าหมายของการฟ้องคดีประเภทนี้ไม่ได้อยู่ที่การแพ้นะในชั้นศาลเท่ากับมุ่งขัดขวางการมีส่วนร่วมและการแสดงออกของภาคประชาชนในเรื่องสาธารณะ อีกทั้งรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติยังได้มีการออกประกาศ คำสั่งต่าง ๆ รวมแล้วทั้งหมด 498 ฉบับ (กลุ่มงานพัฒนาทรัพยากร

สาธารณสุข สำนักวิชาการ, 2562) โดยในจำนวนของคำสั่งและประกาศดังกล่าวมีจำนวนอย่างน้อย 35 ฉบับ ที่มีเนื้อหาในทางละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนและจำกัดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายสาธารณะต่าง ๆ อย่างร้ายแรง เช่น คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 3/2558 ที่ห้ามการชุมนุมทางการเมืองให้อำนาจเจ้าหน้าที่ทหารเรียกประชาชนไปปรับทัศนคติในค่ายทหารไม่เกิน 7 วัน และการดำเนินนโยบายทวงคืนผืนป่าตามคำสั่ง คณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 64/2557 และ 66/2557 ทำให้มีการจับกุมดำเนินคดีชาวบ้านหลายพันคนที่ถูกกล่าวหาว่ารุกพื้นที่ป่า ฯลฯ ผลกระทบจากคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ เช่นนี้ถือเป็นการลดทอนสิทธิเสรีภาพจากกลุ่มคนจน และทำให้ปัญหาหลายส่วนนั้นไม่ได้รับการสะท้อนออกไปสู่สังคมอย่างแท้จริง (iLaw, 2557) จะเห็นได้ว่าคณะรักษาความสงบแห่งชาติได้ออกคำสั่งและประกาศบางฉบับได้ไปกระทบสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยตรงเกี่ยวกับพื้นที่ที่ประชาชนอาศัยทำกิน โดยเฉพาะคำสั่งที่ 64/2557 และ 66/2557 และแผนแม่บทป่าไม้ฯ เป็นคำสั่งที่กระทบสิทธิและเสรีภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หลังจากรัฐบาลมีนโยบายทวงคืนผืนป่าตามแผนแม่บทแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ฯ (iLaw, 2557) ซึ่งแผนแม่บทป่าไม้ฯ และคำสั่งที่ 64/2557 มีลักษณะของการใช้อำนาจแบบเบ็ดเสร็จในการเข้าไปจัดทรัพยากรป่าไม้และที่ดิน โดยละเลยต่อบริบทพัฒนาการการใช้พื้นที่ และการอยู่อาศัยของชุมชนแต่ละแห่งละเลยฐานการจัดการทรัพยากรและการตัดสินใจร่วมของชุมชนท้องถิ่นละเลยต่อสิทธิของประชาชนในการมีที่อยู่อาศัย สิทธิในการเข้าถึงที่ดินทำกิน และมาตรฐานการดำรงชีวิตอย่างเพียงพอ เช่นนี้แล้ว ปฏิบัติการทวงคืนผืนป่าแทนที่จะเป็นการแก้ไขปัญหาการลดลงของทรัพยากรป่าไม้กลับมีแนวโน้มนำไปสู่การสั่งสมความขัดแย้งและความรุนแรงในการจัดการที่ดินและป่าไม้ ตลอดจนทำให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย ปรากฏการณ์การใช้อำนาจรัฐที่ไม่เป็นธรรมเป็นประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาโดยตลอดในสังคมไทย แต่ในสภาวะทางการเมืองหลังรัฐประหารในครั้งนี้ ท่ามกลางการวาทกรรมและกล่าวอ้างกฎหมายพิเศษของเจ้าหน้าที่รัฐได้นำไปสู่การละเมิดสิทธิในการรวมกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น และการชุมนุมเรียกร้องในประเด็นปัญหาของตนเองอย่างหนักหน่วงมากยิ่งขึ้น ซึ่งส่งผลให้อำนาจในการต่อรองของประชาชนต่อทั้งรัฐถูกลดทอนลงจนส่งผลกระทบต่อสิทธิในการมีส่วนร่วมในการจัดสรรและใช้ประโยชน์ทรัพยากร สิทธิในการกำหนดอนาคตตนเอง ตลอดจนถึงสิทธิในการมีชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีของประชาชนและชุมชนอย่างน่าวิตกอย่างยิ่ง (ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, 2562)

จากสถานการณ์ที่ดำรงอยู่เช่นนี้กลายเป็นเหตุให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาข้อเท็จจริงในช่วงการเข้าควบคุมอำนาจการปกครองประเทศของคณะรักษาความสงบแห่งชาติว่ากระบวนการใช้อำนาจของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ปฏิบัติการกับกลุ่มชาวบ้านในการแสดงความคิดเห็นในพื้นที่สาธารณะเป็นอย่างไร ชาวบ้านที่แสดงออกซึ่งความคิดเห็นบนพื้นที่สาธารณะมี

กระบวนการทางยุทธศาสตร์และการต่อสู้ต่อรองกับอำนาจรัฐอย่างไร และ ผลที่เกิดจากการต่อสู้ของปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชาวบ้านกับรัฐเป็นอย่างไร ซึ่งการวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งศึกษาเฉพาะในส่วนของการเคลื่อนไหวและการแสดงความคิดเห็นของชาวบ้านอีสานบนพื้นที่สาธารณะ ซึ่งเป็นการใช้สิทธิในการในการจัดการทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ประเพณีในท้องถิ่น ของประชาชนที่เป็นเจ้าของสวนยางพาราในจังหวัดสกลนคร ที่ถูกจับกุมข้อหาบุกรุกป่า ซึ่งเป็นอีกหนึ่งบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากการใช้คำสั่ง คสช. ที่ 64 และ 66/2557 โดยปัญหาดังกล่าวยังไม่ได้รับการแก้ไข ซึ่งถือว่าเป็นความล่าช้าในการแก้ไขปัญหาของภาครัฐ ส่งผลกระทบต่อการถือครองที่ดินของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พิพาทในที่ดินทำกิน นำมาสู่การถูกดำเนินคดีโดยไม่ได้รับความเป็นธรรม ทั้งที่ชาวบ้านถือครองการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินมาก่อนการประกาศเป็นพื้นที่ป่า แน่แน่นอนว่าหากกระบวนการแก้ไขในระดับนโยบายล่าช้า ผลกระทบดังกล่าวจะนำมาสู่ความเดือดร้อนกับประชาชนจำนวนมากขึ้น ทั้งในด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงในการถือครองทำประโยชน์ที่ดิน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงกระบวนการใช้อำนาจของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ปฏิบัติการกับกลุ่มชาวบ้านในการแสดงความคิดเห็นในพื้นที่สาธารณะ
2. เพื่อศึกษากระบวนการทางยุทธศาสตร์และการต่อสู้ ต่อรองกับอำนาจรัฐของชาวบ้านที่แสดงออกซึ่งความคิดเห็นบนพื้นที่สาธารณะ
3. เพื่อศึกษาผลที่เกิดจากการต่อสู้ของปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชาวบ้านกับรัฐ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยในครั้งนี้ประชากรที่ศึกษาเป็นประชากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับยุทธการทางคืนผืนป่าของรัฐ ในอำเภวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร เป็นพื้นที่ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ให้ข้อมูลผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากกลุ่มบุคคล 2 กลุ่ม ซึ่งได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักสำหรับการสัมภาษณ์เจาะลึกจากบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีความสำคัญในกระบวนการดังกล่าว ดังต่อไปนี้

1.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) มีจำนวนทั้งสิ้น 5 คน เมื่อผู้เข้าไปศึกษาข้อมูลผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาจากประชาชนที่เป็นเจ้าของสวนยางพาราที่ถูกตัดโค่นในอำเภวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่ทำกินตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการซักถามถึงความเป็นไปเป็นมา การปฏิบัติการทางสังคมที่สะท้อนให้เห็นว่ามี

การปะทะประสานของอำนาจของกลุ่มต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องในแต่ละช่วงเวลามีการย้อนถวนถวนถึงเหตุการณ์ที่ทำให้การปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการพื้นที่ทำกินเกิดขึ้น รวมทั้งถวนถึงผลที่ตามมาว่าเป็นอย่างไรบ้าง เมื่อได้ข้อมูลจากประชาชนที่เป็นเจ้าของสวนยางพาราที่ถูกตัดโค่นแล้ว

1.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้รู้ ประกอบด้วย

1.2.1 ผู้รู้ ผู้อาวุโส ผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้านหรือผู้อาวุโสในชุมชน จำนวน 15 คน

1.2.2 ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น ส.อบต. คณะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 10 คน

1.2.3 ตัวแทนเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ทหาร ตำรวจ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติภูผาเหล็ก เจ้าหน้าที่ที่ดิน และปลัดอำเภอ หน่วยงานละ 1 คน รวมเป็น 5 คน

1.2.4 นักวิชาการ แกนนำกลุ่มสมัชชาคนจน แกนนำกลุ่มเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน เครือข่ายไทบ้านคนไร้สิทธิสกลนคร หน่วยงานละ 1 คน รวมเป็น 5 คน

เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและกรณีที่ต้องการข้อมูลเพิ่มเติมหลังจากที่มีการสัมภาษณ์ประชาชนที่เป็นเจ้าของสวนยางพาราที่ถูกตัดโค่นมีจำนวนทั้งสิ้น 35 คน

2. ขอบเขตการวิจัย การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาในลักษณะกรณีศึกษา (Case Study) โดยผู้วิจัยได้เลือกศึกษาเฉพาะกรณีของประชาชนที่เป็นเจ้าของสวนยางพาราในจังหวัดสกลนคร ที่ถูกจับกุมข้อหาบุกรุกป่า ที่ถูกหัวหน้าอุทยานแห่งชาติภูผาเหล็ก พร้อมด้วยกำลังทหารจากค่ายกฤษณสีเวระ บุกรุกทำลายโค่นตัดฟันต้นยางพาราไปกว่า 2,000 ต้น ในเนื้อที่ 18 ไร่ และลูกชาย นายสารโรจน์ บังทอง ได้ถูกจับกุมข้อหาบุกรุกป่า ซึ่งต่อมาได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว เพื่อออกมาสู่คดีบุกรุกที่ดินของบรรพบุรุษ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้คำสั่ง 64/2557 ซึ่งเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ด้านสิทธิ เสรีภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชาวบ้านครอบครัวหนึ่งอย่างไม่เป็นธรรมทำให้เกิดความความทุกข์ยากเป็นตัวอย่างในการศึกษา ทั้งนี้ เพื่อให้ทราบถึงนัยของกระบวนการใช้อำนาจของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ปฏิบัติการกับกลุ่มชาวบ้านในการแสดงความคิดเห็นในพื้นที่สาธารณะ การแสดงออกซึ่งความคิดเห็นบนพื้นที่สาธารณะของชาวมักกระบวนการทางยุทธศาสตร์ การต่อสู้ และต่อรองกับอำนาจรัฐ ผลที่เกิดจากการต่อสู้ของปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชาวบ้านกับรัฐ รวมทั้งทรรศนะทางด้านต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระบวนการ

3. เครื่องมือการวิจัย การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ตัวผู้วิจัยถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เพราะว่าวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความคิด ความเชื่อ หรือความหมาย ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าพฤติกรรมในเรื่องใดเรื่องหนึ่งของบุคคลนั้นถูกกำหนดโดยความเชื่อ การได้มาซึ่งข้อมูลต้องอาศัยความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีโดยผู้วิจัยต้องเข้าไปคลุกคลี กับข้อมูลด้วยตนเอง รวมทั้งต้องมีทักษะการสัมภาษณ์ การเขียนบันทึก เหล่านี้จะช่วยให้เข้าถึงระบบคิดที่เป็นจริงของบุคคลได้อย่างลึกซึ้ง ดังนั้น ผู้วิจัย จึงใช้การสัมภาษณ์ เป็นวิธีการหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้อง ส่วนการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Interview) ใช้กับกลุ่มบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากการที่ภาครัฐเข้าไปโค่นล้มสวนยางพาราและถูกจับกุมข้อหาบุกรุกป่า โดยมีแนวทางการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ในขณะที่ศึกษาผู้วิจัยได้ปรับแนวทางการสัมภาษณ์ให้สอดคล้อง กับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ เพื่อให้ข้อมูลครอบคลุมและตรงกับวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งแนวทางการสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 ชุด ดังนี้

แนวทางการสัมภาษณ์ชุดที่ 1 เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ประวัติป่า การเข้ามาของบุคคลภายนอก การใช้ประโยชน์จากป่า เพื่อใช้สัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

แนวทางการสัมภาษณ์ชุดที่ 2 เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาข้อมูลเกี่ยวข้องกับอุทยานแห่งชาติภูผาเหล็กในอดีต การจัดการป่า การใช้ประโยชน์จากป่า การเปลี่ยนแปลงของป่า รูปแบบในการจัดการป่า กระบวนการใช้อำนาจของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ปฏิบัติการกับกลุ่มชาวบ้านในการแสดงความคิดเห็นในพื้นที่สาธารณะ กระบวนการทางยุทธศาสตร์ การต่อสู้ และต่อรองกับอำนาจรัฐของชาวบ้านที่แสดงออกซึ่งความคิดเห็นบนพื้นที่สาธารณะ และผลที่เกิดจากการต่อสู้ของปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชาวบ้านกับรัฐ ใช้สำหรับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Interview) กับกลุ่มราษฎรที่ถูกจับกุมข้อหาบุกรุกป่าและญาติ ชาวจังหวัดสกลนคร แกนนำกลุ่มสมัชชาคนจน แกนนำกลุ่มเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน เครือข่ายไทบ้านคนไร้สิทธิสกลนคร และเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นต้น

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลรอบด้านและสมบูรณ์มากที่สุด ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายรูปแบบ คือ

4.1 การวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และ ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ เอกสารราชการ กฎหมาย รายงาน ข่าวหนังสือพิมพ์ วิทยทัศน์ บทความ บันทึกรายการ บันทึกสัมภาษณ์

แถลงการณ์ ฯลฯ จากหน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา องค์กร พัฒนาเอกชน ชุมชนในท้องถิ่น องค์กรประชาชน ฯลฯ

4.2 การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Informal and indebt Interview) เลือกสัมภาษณ์ตัวแทนกลุ่มผู้มีส่วนสำคัญต่อประเด็นการศึกษา และสามารถสะท้อนแนวความคิดเรื่องสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นบนพื้นที่สาธารณะของชาวบ้านอีสานในยุครัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ

4.3 การบันทึกเสียงคำสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะใช้วิธีการบันทึกเสียงเพื่อเป็นการช่วยความจำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ทั้งนี้ผู้วิจัยจะทำการขออนุญาตผู้ให้ ข้อมูลก่อนเสมอ เมื่อได้รับอนุญาตจึงจะทำการบันทึก

4.4 การบันทึกภาพ ผู้วิจัยจะใช้วิธีการถ่ายภาพเพื่อนำมาสะท้อน/เตือนความจำเพื่อให้ผู้วิจัยสามารถระลึกถึงบริบท/บรรยากาศที่เกิดขึ้นโดยการสังเกต และระหว่างการสัมภาษณ์ หากจะมีการนำภาพถ่ายต่าง ๆ ไปใช้ในการยืนยันหรือใด ๆ ก็ตาม ผู้วิจัยจะขออนุญาตผู้ที่อยู่ในภาพก่อนเสมอ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นมีเป้าหมายเพื่อจัดระบบของข้อมูลเป็นกระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ เชื่อมโยง หาข้อสรุปตีความหมายเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาอย่างลึกซึ้งในมุมมองของคนในที่สามารถตรวจสอบได้และเชื่อถือ ซึ่งตามแนวคิดของ Denzin and Lincoln ให้ ความสำคัญกับการตีความหมายของโลกหรือสิ่งที่ ศึกษา (Interpretation) และการใช้วิธีที่หลากหลายเพื่อการเก็บข้อมูลและการตีความเนื่องจากการตีความหมายย่อมแตกต่างกันไป ผ่านมิติของผู้ตีความหมาย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องใช้หลากหลายวิธีในการเก็บข้อมูล ในการตีความข้อมูล เพื่อให้ได้ความหมายที่สมบูรณ์ได้ (ศศิพรรณ บิลมาโนช, 2556)

ในการวิจัยครั้งนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้การพรรณนาวิเคราะห์เนื้อหาจากการตีความสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ โดยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลไปพร้อม ๆ กัน ในระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลในแนวทางการวิเคราะห์จะใช้การวิเคราะห์เชิงปฏิสัมพันธ์ (Interactive approach) (Blaikie P., 1995) โดยทำความเข้าใจว่าปรากฏการณ์ในสังคมไม่ได้หยุดนิ่ง ด้วยตัวมันเอง แต่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขบางประการและมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์อื่น ๆ ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ซึ่งบริบทในที่นี้ หมายถึง สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์อันเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคม และจะใช้กรอบการวิเคราะห์ของ Nueman (Nuemann R.P., 1992) เป็นแนวทาง คือ 1) การวิเคราะห์ในเชิงประวัติศาสตร์ (historical analysis) เพื่อทำความเข้าใจพัฒนาการทางสังคม และผลที่เชื่อมโยงกับปัญหา

สิ่งแวดล้อม 2) วิเคราะห์จากล่างขึ้นบน (Bottom-up approach) มุ่งศึกษาจากระดับจุลภาค แล้วเชื่อมโยงกับโครงสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมืองที่ใหญ่กว่าหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการอธิบายปรากฏการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเชื่อมโยงจากระดับท้องถิ่น ภูมิภาค ระดับชาติ และระดับโลก และ 3) ให้ความสำคัญกับตัวผู้ใช้ทรัพยากร (Resource user) คือ ชุมชนท้องถิ่น ผู้ใช้ประโยชน์จากป่าผ่านมุมมองของชาวบ้านและปฏิบัติการของพวกเขาภายใต้โครงข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม โดยเป็นการพรรณนาข้อมูลตามปรากฏการณ์ร่วมด้วยเพื่อแสวงหาหรือให้ได้มาซึ่งข้อค้นพบ

ผลการวิจัย

1. วิเคราะห์กระบวนการใช้อำนาจของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ปฏิบัติการกับกลุ่มชาวบ้านในการแสดงความคิดเห็นในพื้นที่สาธารณะ

โดยมุ่งศึกษาวิเคราะห์ในมิติโครงสร้างและผู้กระทำการ ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอกลุ่มบุคคล หน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ ประกอบด้วย ผู้รู้ ผู้อาวุโส ผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น ส.อบต. คณะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตัวแทนเจ้าหน้าที่รัฐ นักวิชาการ แกนนำกลุ่มสมัชชาคนจน แกนนำกลุ่มเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน เครือข่ายไต่สวนคนไร้สิทธิสกลนคร ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับยุทธการทวงคืนผืนป่าในบริเวณพื้นที่ทับซ้อนของการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติภูผาเหล็ก จังหวัดสกลนคร ซึ่งอุทยานแห่งชาติภูผาเหล็กครอบคลุมพื้นที่อำเภอเขตในพื้นที่ 3 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดสกลนคร จังหวัดอุดรธานี และ จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติภูผาเหล็กทำให้ชาวบ้านจำนวนมากที่อาศัยและทำกินในพื้นที่ดังกล่าวได้รับผลกระทบจากการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ ในปี 2539 ซึ่งเดิมที่เคยประกาศเป็นเขตป่าสงวนภูวง ในปี 2538 จากนั้นจึงประกาศเขตอุทยานทับที่ป่าสงวน

ในจำนวนผู้ที่ได้รับผลกระทบจากยุทธการทวงคืนผืนป่า โดยผ่านกระบวนการใช้อำนาจของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ปฏิบัติการกับกลุ่มชาวบ้าน มีกรณีของยายจันทรา บังทอง หลิงชราวัย 83 ปี ที่มีพื้นที่ทำกินในบริเวณเขตอุทยานแห่งชาติภูผาเหล็ก ซึ่งเป็นที่ดินที่ได้รับการตกทอดมาจากพ่อ โดยได้เข้าไปทำประโยชน์ครั้งแรกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 เริ่มต้นด้วยการปลูกพริก ฝ้าย มะม่วง ปลูกมัน ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวห่างจากบ้านประมาณ 7 กิโลเมตร จนกระทั่งปี พ.ศ. 2550 รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมให้ปลูกยางพารา และเห็นว่าราคาดี จึงหันมาเปลี่ยนมาปลูกยางแทน จำนวน 18 ไร่ ได้ถูกหัวหน้าอุทยานแห่งชาติภูผาเหล็ก พร้อมด้วยกำลังทหารจากค่ายกฤษณ์สีวะรา บุกรเข้าทำลายโค่นตัดฟันต้นยางพาราไปกว่า 2,000 ต้น ซึ่งสร้างความสะเทือนใจให้ยายเป็นอย่างมากที่มาถูกทหารและป่าไม้เข้ามาตัดฟันต้นยางทิ้งไปอย่างไร้ความปราณี เหมือนชีวิตดูไร้ความหมาย เหมือนกับหมดสิ้นทุกสิ่งทุกอย่างเพราะสวน

ยามาถูกทหารตัดทิ้งไป เงินที่นำมาใช้จ่ายภายในครอบครัวจะต้องอาศัยจากสวนยางพาราซึ่งเป็นรายได้หลักเพียงอย่างเดียวของยาย อีกทั้งล่าสุด ชะตากรรมของครอบครัวนี้ยังได้รับความเดือดร้อนจากกรณีที่ถูกชายของยายจันทราถูกจับกุม ชะตากรรมของยายจันทราจึงนับเป็นกรณีศึกษาที่สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบต่อชาวบ้านที่อาศัยและทำกินอยู่ในบริเวณพื้นที่ทับซ้อนของการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติภูผาเหล็ก จังหวัดสกลนคร ในวันที่ตัดโค่นต้นยางพารานั้นได้มีเจ้าหน้าที่สนธิกำลังกันประมาณ 100 คน ปฏิบัติการตั้งแต่ตี 5 โคนเสร็จตอนเที่ยง ในวันนั้น เจ้าหน้าที่ตัดโค่นเฉพาะที่ของยายจันทราคนเดียว กลุ่มชาวบ้านที่ได้ทราบเรื่องการตัดโค่นยางพารา เพราะลูกชายของยายจันทราไปกรีดยางแล้วเห็นรถทหาร ในวันนั้นลูกชายของยายจันทราจึงประสานมาที่เครือข่ายว่ามีทหารสงสัยว่าอาจจะมีการตัดยางชาวบ้านจึงไปรวมตัวกันในวันนั้นเลย พอไปรวมตัวกัน พบว่าทหารตั้งด่านสกัดไว้ 2 ชั้น ในชั้นแรกมีทหารและเจ้าหน้าที่ป่าไม้พร้อมอาวุธครบมือทำให้ชาวบ้านเข้าไปห้ามไม่ให้ตัดต้นยางพาราไม่ได้ เมื่อเจ้าหน้าที่ไม่ให้เข้าไปจึงได้มีชาวบ้านบางส่วนมารวมตัวตรงที่เจ้าหน้าที่ทหารสกัดไว้ ซึ่งในตอนนั้นชาวบ้านก็ได้พยายามจะอธิบายกับหัวหน้าอุทยานว่าที่ผ่านมาชาวบ้านในพื้นที่นี้เคยมีกลไกต่าง ๆ ที่ประชุมหารือร่วมกับหน่วยงานรัฐมาโดยตลอดและมีเคยมีมติชะลอการไล่รื้อตัดโค่น แต่เจ้าหน้าที่อุทยานที่มาตัดโค่นต้นยางบอกกับชาวบ้านว่า คนที่จะสั่งเขาได้คือเจ้านายหน่วยงานของเขาเท่านั้น

ในวันที่มีการตัดโค่นต้นยางพารา ชาวบ้านพยายามอธิบายว่าสวนของยายจันทราแม้จะมีคำสั่งตัดมาตั้งแต่ประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ มาตั้งแต่เริ่มแรกที่เริ่มมีการรวมกลุ่มเครือข่ายไทบ้านคนไร้สิทธิสกลนคร แต่ที่ผ่านมา เจ้าหน้าที่ก็ชะลอการตัดโค่นไว้ตามที่เคยประชุมตกลงกันกับชาวบ้าน นอกจากนี้ เครือข่ายไทบ้านผู้ไร้สิทธิสกลนครยังพยายามต่อรองเจ้าหน้าที่ที่มาตัดโค่น แต่เจ้าหน้าที่บอกว่าผมไม่คุยกับคุณแล้ว แล้วก็ให้ทหารมาคุมตัวชาวบ้านจากคำบอกเล่าของชาวบ้านผู้อยู่ร่วมเหตุการณ์ ระบุว่า เจ้าหน้าที่บอกว่า ต้นไม้นี้ก็ป็นของอุทยาน คนที่จะเข้าไปเอาได้ต้องขออนุญาตอุทยานก่อน ไม่เช่นนั้นการเข้าไปเอาต้นไม้ก็คือการกระทำที่ผิดกฎหมาย หลังรัฐประหาร คณะรักษาความสงบแห่งชาติ มีคำสั่งฉบับที่ 64/2557 ฉบับที่ 66/2557 และแผนแม่บทป่าไม้การแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุกที่ดินของรัฐ และการบริหารการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ทำให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนจำนวนมาก จะเห็นได้ว่าผลกระทบจากคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติดังกล่าว นั้น มีความน่าสนใจเกี่ยวข้องกับประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนด้านทรัพยากรภายหลังการรัฐประหาร เจ้าหน้าที่ของรัฐได้การดำเนินงานและปฏิบัติที่เน้นไปที่ตัวเลขการจับกุมผู้กระทำผิด จำนวนคดี และจำนวนพื้นที่ที่ทำการยึดคืนมาได้ทั่วประเทศ เพื่อแสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐประสบความสำเร็จในการปฏิบัติตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ แต่ผลการดำเนินงานกลับไม่ปรากฏว่ามีการจับกุมหรือดำเนินคดีนายทุนผู้อยู่เบื้องหลังการบุกรุกที่ดินใน

เขตป่าแต่อย่างใด แต่มีแต่ชาวบ้านที่ทำหากินเลี้ยงชีพเท่านั้น ทำให้มีแนวโน้มที่ผู้ต้องหาที่ถูกจับกุมดำเนินคดีจะเป็นเพียงประชาชนที่อยู่ปลายสุดของบุกรุกที่ดิน หรือเป็นประชาชนผู้ยากไร้ที่อาศัยในเขตป่าเท่านั้น จึงกล่าวได้ว่า “เครือข่ายขบวนการบุกรุกที่ดิน” เป็นเพียงวาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นให้มีการใช้มาตรการรุนแรงอย่างสมเหตุสมผลได้เท่านั้น โดยผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประชาชนในเขตป่ามี 3 ลักษณะ คือ 1) มีการข่มขู่คุกคาม ไล่อื้อ และดำเนินคดีในพื้นที่สาธารณะประโยชน์/พื้นที่สัญญาเช่าเกิดขึ้น 2) มีการไล่อื้อ ตัดฟันทำลายพืชผลอาสินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า โดยใช้คำสั่งทางปกครอง และ 3) มีการจับกุมดำเนินคดี โดยภาครัฐได้แสดงตัวว่าเป็นผู้ที่หวงป่าซึ่งได้กำหนดนโยบายอนุรักษ์ป่าโดยมีเป้าหมายชัดเจน ซึ่งเป็นการใช้อำนาจบังคับ (Coercive Power) และ อำนาจชอบธรรม (Legitimate power/Authority) ของเจ้าหน้าที่ภาครัฐได้ดำเนินการกับประชาชนเพื่อที่จะกระทำการให้บรรลุเป้าหมายความตั้งใจของตนเอง ซึ่งหากมีประชาชนเดินขบวนชุมนุมประท้วงหรือเรียกร้องสิทธิเจ้าหน้าที่ภาครัฐก็จะกลไกด้านการปราบปรามโดยใช้กลยุทธ์การใช้กำลังบังคับ (Coercion) โดยการบุกจับแกนนำผู้ประท้วงมาคุมขัง

โดยสรุปกระบวนการใช้อำนาจของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ปฏิบัติการกับกลุ่มชาวบ้าน ซึ่งเป็นคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ได้สร้างความเดือดร้อนอย่างมากให้กับประชาชนที่อาศัยและทำกินในเขตป่า ถึงแม้ว่าชาวบ้านจะมีกระบวนการแก้ไขปัญหาร่วมกันกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาก่อนหน้าหรือไม่ก็ตาม อีกทั้งเมื่อมีการเจรจาในระดับขบวนการภาคประชาชนกับตัวแทนรัฐบาลเพื่อหาทางออกร่วมกัน คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติก็ยังเปิดช่องให้เจ้าหน้าที่ในระดับปฏิบัติ ดำเนินการตามที่ตัวเองเห็นสมควร ซึ่งได้สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนมากขึ้นไปอีก การใช้ในการออกคำสั่งทั้งสองฉบับยังเป็นภาษาที่แสดงถึงเจตจำนงของการใช้กำลังเข้าบังคับเป็นมาตรการหลัก ถึงแม้คณะรักษาความสงบแห่งชาติจะตระหนักดีว่าภายหลังการจับกุม ปราบปรามผู้บุกรุกทำลายป่าได้แล้ว การฟื้นฟูป่าก็มีโอกาสใช้ความรุนแรงได้อีกต่อไป จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือที่กว้างขวางจากสังคมมากขึ้น และตระหนักว่าย่อมเกิดผลกระทบขึ้นโดยตรงกับประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตป่า แต่คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ก็มีได้มีวิธีการรองรับอย่างชัดเจนในการดำเนินการเพื่อลดผลกระทบต่อประชาชนผู้ยากไร้ เช่นเดียวกันกับการมีส่วนร่วมของประชาชนก็ขาดหลักประกันว่าภาคประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนแก้ไขปัญหาได้อย่างไร

2. วิเคราะห์กระบวนการทางยุทธศาสตร์และการต่อสู้ ต่อรองกับอำนาจรัฐของชาวบ้านที่แสดงออกซึ่งความคิดเห็นบนพื้นที่สาธารณะ

ปัญหาข้อพิพาทการใช้คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 64/2557 ฉบับที่ 66/2557 และแผนแม่บทป่าไม้การแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุกที่ดินของรัฐ ที่สร้างปัญหาและผลกระทบต่อความปกติสุขของประชาชนจนกระทั่งเกิดเป็นปมนำไปสู่

ความขัดแย้งที่ส่งผลกระทบต่อความเดือดร้อนของชาวบ้านนับเรื่อยมานั้น ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจึงได้ร่วมจัดตั้งเป็นเครือข่ายไทบ้านผู้ไร้สิทธิสกลนคร ในวันที่ 5 มกราคม 2553 จากนั้นได้เข้ายื่นหนังสือต่อผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร ให้ชะลอการจับกุม และตั้งคณะกรรมการระดับจังหวัดเพื่อแก้ไขปัญหา ซึ่งผลการตรวจสอบข้อเท็จจริง ผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร จึงมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหา โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร เป็นประธาน และคณะกรรมการประกอบด้วย หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง และตัวแทนชาวบ้าน จากทุกอำเภอในจังหวัดสกลนคร รวมทั้งตัวแทนจากคณะทำงานระดับอำเภอในจังหวัดอื่นที่อยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูผาเหล็ก ผู้ประสานงานเครือข่ายไทบ้านผู้ไร้สิทธิสกลนคร บอกอีกว่า จากนั้นมีการประชุมของคณะทำงานระดับอำเภอและจังหวัด ติดต่อกันเรื่อยมาเพื่อพิจารณา แก้ปัญหาโดยมีข้อตกลงเป็นแนวทางแก้ปัญหา ประกอบด้วย 1) ให้ชะลอการจับกุม ดำเนินคดีต่อชาวบ้าน 2) ให้ชาวบ้านสามารถเข้าทำประโยชน์ในที่ดินของตนได้ 3) ให้เร่งดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีการถือครองในพื้นที่ทับซ้อน นอกจากนี้เครือข่ายไทบ้านผู้ไร้สิทธิสกลนคร ได้เข้าร่วมกับขบวนการประชาชนเพื่อสังคมที่เป็นธรรม (พีมูฟ) ทำให้เกิดกระบวนการทางยุทธศาสตร์และการต่อสู้ ต่อรองกับอำนาจรัฐของชาวบ้านที่แสดงออกซึ่งความคิดเห็นบนพื้นที่สาธารณะ ซึ่งเป็นหนทางที่จะต้องก้าวเดินไปข้างหน้าโดยการรวมตัวกันเพื่อร้องเรียนต่อผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร โดยอาศัยแกนนำกลุ่มสมัชชาคนจน แกนนำกลุ่มเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน เครือข่ายไทบ้านผู้ไร้สิทธิสกลนคร เป็นตัวแทนชาวบ้านขอเข้าพบผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร เพื่อให้รับฟังปัญหามีชาวบ้านไปกันถึง 500 คน ทำให้ผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร ในตอนนั้นเปิดห้องประชุมเพื่อรับฟังปัญหา และมีการแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาของเครือข่ายไทบ้านผู้ไร้สิทธิสกลนคร โดยคณะทำงานชุดดังกล่าว ประกอบด้วย ตัวแทนของชาวบ้านในเครือข่ายไทบ้านผู้ไร้สิทธิสกลนคร รวมทั้งมีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานรัฐ หน่วยงานทางปกครอง โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน ซึ่งการประชุมร่วมกันนั้นนำมาสู่การสร้างกลไกการทำงานของชาวบ้านร่วมกับเจ้าหน้าที่จากภาครัฐกระทั่งถึงปี 2556 ก่อนรัฐประหาร ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการประกาศพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูผาเหล็ก ได้ประชุมขับเคลื่อนเพื่อแก้ปัญหาร่วมกันกับเจ้าหน้าที่รัฐ โดยมีโอกาสได้ประชุมกัน 3 ครั้ง โดยครั้งสุดท้ายสุด มติในที่ประชุม ให้คณะทำงานที่ได้รับการแต่งตั้งคณะกรรมการให้ลงมาตรวจสอบข้อเท็จจริงในพื้นที่ ร่วมกับฝ่ายปกครองในพื้นที่นั้น ๆ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปร่วมกันแก้ไขปัญหา

ในส่วนมติของอนุกรรมการระดับอำเภอในตอนนั้นมีข้อตกลงร่วมกันว่ากรณีสวนของยายจันทร์หา ขอให้ชะลอการตัดฟันสวนยางพาราไว้ก่อน จนกว่าการแก้ไขปัญหาจะแล้วเสร็จ นี่คือการตกลงกันในช่วงปี 2553” ตัวแทนเครือข่ายไทบ้านผู้ไร้สิทธิสกลนครระบุ และย้ำด้วยว่า ข้อตกลงดังกล่าวที่มีขึ้นในปี 2553 นอกจากชะลอการตัดฟันสวนยางพาราในแปลงของยาย

จันทราแล้ว ในส่วนที่ตรวจยึดอื่น ๆ ก็ตกลงกันในครั้งนั้นว่าให้ชาวบ้านสามารถทำกินในพื้นที่ต่อไปก่อน ทำกินได้ในพื้นที่เดิม แต่จะไม่มี การขยายพื้นที่เพิ่มเติม นี่คือข้อตกลงที่ยอมรับกัน ในครั้งนั้น ซึ่งหลังจากมติดังกล่าวนี้ออกมาสิ่งที่เครือข่ายไทบ้านผู้ไร้สิทธิสกลนคร ต้องทำต่อไป ก็คือการบันทึก ตรวจสอบข้อมูลผู้เดือดร้อนว่าอยู่ที่ไหนบ้าง คอยทำหน้าที่บันทึกข้อมูล และให้ ความช่วยเหลือต่อไปเรื่อย ๆ โดยเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างชาวบ้าน เจ้าหน้าที่อุทยาน และฝ่ายปกครอง โดยการแก้ไขปัญหา ร่วมกันที่ดำเนินมาตั้งแต่ปี 2553 จนถึงปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงหัวหน้าอุทยาน จำนวน 3 คน ซึ่งทุกคนยังยึดมติที่กล่าวมาข้างต้นตลอดมา ภายหลังจากรัฐประหาร 2557 กลไกต่าง ๆ ก็ชะงักหมดเลย เจ้าหน้าที่รัฐประกาศว่าใคร เดือดร้อนให้ไป ยื่นหนังสือผ่านศูนย์ดำรงธรรมให้ยุติการไล่ออกราคาโค่นสวนยางพาราของ ชาวบ้าน เมื่อทางเครือข่ายไทบ้านผู้ไร้สิทธิสกลนคร ไปยื่นเรื่องร้องเรียนปัญหาต่อศูนย์ดำรง ธรรม จากนั้น เครือข่ายก็ได้รับหนังสือจากกรมอุทยานแห่งชาติ หนังสือดังกล่าวระบุให้อุทยาน แห่งชาติ ภูผาเหล็กมาพูดคุยกับชาวบ้าน ในการพูดคุยชาวบ้านได้เรียกร้องให้ระงับการจับกุม ระงับการไล่ออกราคา ให้ราษฎรได้ทำกินในพื้นที่ที่ทับซ้อนจนกว่าการแก้ไขปัญหาจะแล้วเสร็จ แล้วก็ให้ มีการนัดหมายคณะทำงานชุดใหม่ที่เคยทำงานมาตั้งแต่ปี 2553 ให้ทำงานต่อซึ่งเป็นสิ่งที่ ชาวบ้านในพื้นที่เรียกร้องต่อหน่วยงานรัฐ ชาวบ้านและเครือข่ายได้รวมตัวกันเพื่อทำหนังสือถึง อุทยานแห่งชาติโดยได้ทำการยื่นหนังสือไปในนามของชาวบ้านเครือข่ายไทบ้านผู้ไร้สิทธิ สกลนคร แต่เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติอยากจะพบเพียงแค่สามคนที่เป็นคนลงนามในหนังสือ ร้องเรียน ซึ่งชาวบ้านและเครือข่าย ก็บอกไปว่าเราไม่สามารถจะทำอย่างนั้นได้ เพราะเรา เดือดร้อนกันเป็นกลุ่ม เราต้องรับฟังเป็นกลุ่ม ไม่สามารถให้ผู้หนึ่งผู้ใดไปตัดสินใจใด ๆ ได้ เราจึงขอให้เจ้าหน้าที่ลงมาในพื้นที่เพราะพี่น้องเรากล้าปากที่จะต้องไปประชุมที่จังหวัดอุดรธานีที่ สำนักงานบริหารพื้นที่ 10 ที่จังหวัดอุดรธานี

จะเห็นได้ว่ากระบวนการเคลื่อนไหวที่การที่จะต่อสู้ ต่อรองกับอำนาจรัฐของชาวบ้านที่ เกิดขึ้นเป็นการเรียกร้องขอชุมชนในลักษณะขอการรวมกลุ่มเพื่อสร้างพลังต่อรองให้รัฐแก้ไข ปัญหาและพัฒนาชุมชนที่มีภาครัฐและประชาชนร่วมกันแก้ไขปัญหาด้วยกัน จากเกิดจาก ปัญหาการสื่อสารและขาดความต่อเนื่องในการแก้ไขปัญหาของภาครัฐ มิใช่เป็นการรวมพลัง เคลื่อนไหวเพื่อที่จะล้มล้างอำนาจรัฐหรือเพื่อที่จะช่วงชิงอำนาจรัฐ แต่เป็นการรวมกลุ่มของภาค ประชาชนในการเคลื่อนไหวและคัดค้านการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐในการไล่ออกราคาพื้นที่ทำกินของ ชาวบ้านเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มหรือการเคลื่อนไหวเพื่อร่วมมือแก้ไขปัญหา นอกจากนั้นประชาชนที่คิดว่าจะได้รับผลกระทบโดยตรงเริ่มมีการตื่นตัวคัดค้าน โดยประชาชน ได้ใช้เป็นยุทธวิธีในการอ้างอิงตามรัฐธรรมนูญในการต่อสู้ เพราะการคัดค้านการไล่ออกราคาพื้นที่ทำ กินของชาวบ้านดังกล่าวเป็นการสวนกระแสสิทธิของประชาชนตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ที่รองรับไว้อย่างชัดเจนในเรื่องของสิทธิการเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมแสดงความ

คิดเห็น นอกจากนั้นจะเห็นได้ว่า การเข้ามาทวงคืนพื้นที่ป่าของรัฐนั้นไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้การดำเนินการของภาครัฐ จึงทำให้ประชาชนตื่นตัวในการใช้สิทธิของตนเองตามกรอบของกฎหมายซึ่งจะเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงพลังของชุมชนได้อย่างเด่นชัด

3. วิเคราะห์ผลที่เกิดจากการต่อสู้ของปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชาวบ้านกับรัฐ
กล่าวได้ว่า ปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการพื้นที่ทำกินระหว่างชาวบ้านกับรัฐ ซึ่งมีการต่อสู้ต่อรอง โดยทั้งสองฝ่ายต่างอ้างสิทธิ์หรือความชอบธรรมในการดำเนินการตามกระบวนการพิสูจน์สิทธิตามมติ ค.ร.ม. 30 มิถุนายน 2541 และการดำเนินงานโฉนดชุมชนตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการประสานงานเพื่อจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. 2553 ในขณะที่ชาวบ้านอ้างความชอบธรรมในทำกิน แต่รัฐได้ชี้ให้เห็นว่าป่าเป็นของส่วนรวมที่ทุกฝ่ายต้องช่วยกันดูแลรักษาใครคนใดคนหนึ่งจะครอบครองหรือใช้ประโยชน์เพียงลำพังไม่ได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าฝ่ายต่างอ้างทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อนำมาใช้เป็นช่องทางในการตอบโต้ต่อรองอำนาจระหว่างกัน การตอบโต้ ต่อรอง นำมาสู่การสร้างความไม่ชัดเจนเกี่ยวกับการมีสิทธิหรือไม่มีสิทธิ นอกจากนี้การพิสูจน์สิทธิยังไม่มีบรรทัดฐานทางสังคมในกรณีที่เกิดเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกันอย่างไรก็ตาม แม้ในระหว่างการขับเคลื่อนได้มีต่อสู้ ชัดขวาง และการตอบโต้ ต่อรองเชิงอำนาจระหว่างเครือข่ายและชาวบ้านที่มีพื้นที่ทำกินในเขตป่าจนนำไปสู่การปราบปราม การให้อพยพ และการไล่รื้อชาวบ้านออกจากที่ทำมาหากิน จากกรณีข้อพิพาทที่ดินทำกินของชาวบ้าน ได้มีการยื่นหนังสือส่งผ่านทางศูนย์รับเรื่องราวร้องทุกข์ เพื่อให้ผู้อำนาจพิจารณาสั่งการให้เจ้าหน้าที่ยุติการดำเนินใด ๆ ที่เป็นการเพิ่มภาระแก่ความทุกข์ยากของชาวบ้าน ที่ได้รับความเดือดร้อนจากการปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ ที่เข้าตรวจยึดพื้นที่ดินทำกิน โดยห้ามชาวบ้านเข้าไปทำประโยชน์ในที่ทำกิน และทำลายพืชผลของชาวบ้าน ดังเช่น เจ้าหน้าที่สนธิกำลังบุกเข้าไปสวนยางพาราของนางจันทร์ บังหอม อายุ 82 ปี โดยตัดฟันโค่นต้นยางไปจำนวนกว่า 2,000 ต้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเดือดร้อนของประชาชน แต่ในการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่กลับไม่ดำเนินการตามมติข้อตกลงที่ตกลงกันไว้ โดยใช้มาตรการทางกฎหมายเข้าข่มขู่ คุกคาม จับกุมดำเนินคดีต่อชาวบ้านที่เข้าขัดขวาง เป็นเหตุให้ชาวบ้านเกิดอาการเครียด กินข้าวไม่ได้ นอนไม่ค่อยหลับ ซึ่งถือว่าการละเมิดสิทธิมนุษยชนและการข่มขู่ให้เกิดความหวาดกลัว

อภิปรายผล

ผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญนำมาอภิปรายผล ดังนี้

ประเด็นที่ 1 กระบวนการใช้อำนาจของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ปฏิบัติการกับกลุ่มชาวบ้านในการแสดงความคิดเห็นในพื้นที่สาธารณะ ซึ่งผู้วิจัยได้ค้นพบว่า กระบวนการใช้อำนาจของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ปฏิบัติการกับกลุ่มชาวบ้าน ซึ่งเป็นคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ได้สร้างความเดือดร้อนอย่างมากให้กับประชาชนที่อาศัย

และทำกินในเขตป่า ถึงแม้ว่าชาวบ้านจะมีกระบวนการแก้ไขปัญหาาร่วมกันกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาก่อนหน้าหรือไม่ก็ตาม อีกทั้งเมื่อมีการเจรจาในระดับขบวนการภาคประชาชนกับตัวแทนรัฐบาลเพื่อหาทางออกร่วมกัน คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ก็ยังเปิดช่องให้เจ้าหน้าที่ในระดับปฏิบัติดำเนินการตามที่ตัวเองเห็นสมควร ซึ่งได้สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนมากขึ้นไปอีก การใช้ในการออกคำสั่งทั้งสองฉบับยังเป็นภาษาที่แสดงถึงเจตจำนงของการใช้กำลังเข้าบังคับเป็นมาตรการหลัก ถึงแม้คณะรักษาความสงบแห่งชาติ จะตระหนักดีว่า ภายหลังจากจับกุม ปราบปรามผู้บุกรุกทำลายป่าได้แล้ว การฟื้นฟูป่าก็มิอาจใช้ความรุนแรงได้อีกต่อไป จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือที่กว้างขวางจากสังคมมากขึ้น และตระหนักว่าย่อมเกิดผลกระทบขึ้นโดยตรงกับประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตป่า แต่คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ก็มีได้มีวิธีการรองรับอย่างชัดเจนในการดำเนินการเพื่อลดผลกระทบต่อประชาชนผู้ยากไร้ เช่นเดียวกันกับการมีส่วนร่วมของประชาชนก็ขาดหลักประกันว่าภาคประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนแก้ไขปัญหาได้อย่างไร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พัทธสฤทธ์ กนิษฐเสน ได้อธิบายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจของฟูโกต์ เป็นการมุ่งไปยังจุดแห่งความขัดแย้งในประวัติศาสตร์ ซึ่งก็คือการต่อสู้กับอำนาจรูปแบบต่าง ๆ โดยแบ่งรูปแบบการต่อสู้เป็น 3 รูปแบบคือ 1) การต่อสู้กับการครอบงำ 2) การต่อสู้กับการกดขี่ 3) การต่อสู้กับรูปแบบที่เราเลือกจะผูกติดกับระบบความคิดใด ๆ นอกจากนี้แนวคิดของฟูโกต์ยังสามารถนำมาใช้ในการศึกษาความขัดแย้งอื่นด้วย เช่น การเวนคืนที่ดินการประกาศพื้นที่ป่าสงวน การปฏิรูปที่ดิน การจัดการน้ำ ไปจนถึงการตั้งคำถามถึงความขัดแย้งระหว่างรัฐกับสังคมตั้งแต่ระดับบุคคล ชุมชน ไปจนถึงปัญหาในระดับชาติ เช่น ทำไมชาวบ้านต้องยอมให้มีการสร้างโรงไฟฟ้า ทำไมต้องละทิ้งหมู่บ้านให้จมน้ำเพื่อการสร้างเขื่อน ทำไมต้องย้ายออกจากป่า ทั้งที่ทำกินมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ทำไมจึงต้องเสียสละกักน้ำไว้ในบ้านตนเองเพื่อไม่ให้ตัวเมืองถูกน้ำท่วม ทำไมทรัพยากรจึงถูกดึงดูดเข้าสู่เมือง ทำไมมีเพียงคนส่วนน้อยที่ได้รับประโยชน์จากนโยบาย ทำไมความเหลื่อมล้ำทางสังคมจึงมีช่องว่างห่างกันมากขึ้นทุกที ทำไมเราจึงยอมรับมันโดยไม่ปริปาก ทำไมคนจำนวนมากถึงไม่รู้สึกลัวว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง (พัทธสฤทธ์ กนิษฐเสน, 2556) และสอดคล้องกับแนวคิดของ อันโตนิโอ กรัมสซี ได้อธิบายถึงอำนาจโดยใช้กำลังบังคับและการสร้างความยินยอมพร้อมใจ โดยการวิเคราะห์กลไกรัฐว่ามีลักษณะที่แตกต่างกัน กล่าวคือ สำหรับกลไกด้านการปราบปรามนั้นจะหนักมือไปที่กลยุทธการใช้กำลังบังคับ (Coercion) เช่น หากมีการเดินขบวนชุมนุมประท้วง ทางเลือกหนึ่งของชนชั้นปกครองก็อาจเป็นการใช้กำลัง ตำรวจบุกจับแกนนำผู้ประท้วงมาคุมขัง ฯลฯ อย่างไรก็ตาม กรัมสซีย้ำว่า ในการใช้กำลังบังคับเช่นนี้อาจได้ผลแบบชั่วคราว เนื่องจากว่ายิ่งมีการปราบปรามมากเท่าใด ก็ยังมีกระบวนการต่อต้านมากขึ้นเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ กรัมสซีจึงสรุปว่า เส้นทางที่ชนชั้นปกครองมักใช้ควบคู่กันไปกับก็คือ กระบวนการสร้างความยินยอมพร้อมใจ (Consent) โดยผ่านกลไกของรัฐด้านอุดมการณ์

อันถือเป็นกลยุทธ์ที่แทรกซึมอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้ที่ถูกปกครองทั้งหลาย (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551)

ประเด็นที่ 2 กระบวนการทางยุทธศาสตร์และการต่อสู้ ต่อรองกับอำนาจรัฐของชาวบ้านที่แสดงออกซึ่งความคิดเห็นบนพื้นที่สาธารณะ ซึ่งผู้วิจัยได้ค้นพบว่า ชาวบ้านได้มีกระบวนการทางยุทธศาสตร์และการต่อสู้ ต่อรองกับอำนาจรัฐ เช่น การยื่นหนังสือผ่านกลไกของระบบราชการภาครัฐ ซึ่งเป็นวิธีที่ประชาชนร่วมกลุ่มยื่นเพื่อเรียกร้องให้หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบ และที่เกี่ยวข้องได้ทบทวนคำสั่งหาแนวทางแก้ไขปัญหามลกระทบต่อชาวบ้าน กระบวนการยุทธศาสตร์การต่อสู้ ต่อรองโดยผ่านการใช้สิทธิตามกฎหมายและผ่านกระบวนการยุติธรรม โดยประชาชนได้ใช้เป็นยุทธวิธีในการอ้างอิงตามรัฐธรรมนูญในการต่อสู้ เพราะการคัดค้านการไล่รื้อพื้นที่ทำกินของชาวบ้านดังกล่าวเป็นการสวนกระแสสิทธิของประชาชนตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ที่รองรับไว้อย่างชัดเจนในเรื่องของสิทธิการเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมแสดงความคิดเห็น นอกจากนี้จะเห็นได้ว่า การเข้ามาทวงคืนพื้นที่ป่าของรัฐนั้นไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้การดำเนินการของภาครัฐ จึงทำให้ประชาชนตื่นตัวในการใช้สิทธิของตนเองตามกรอบของกฎหมายซึ่งจะเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงพลังของชุมชนได้อย่างเด่นชัด และกระบวนการยุทธศาสตร์การต่อสู้โดยการสื่อสารกับสาธารณะ ได้แก่ การสื่อสารผ่านสื่อสมัยใหม่ และยุทธวิธีการเข้าร่วมกับเครือข่ายต่าง ๆ ได้แก่ สำนักข่าวปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน เครือข่ายไทบ้านผู้ไร้สิทธิสกลนคร เข้าร่วมกับขบวนการประชาชนเพื่อสังคมที่เป็นธรรม (พีมูฟ) เครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน เครือข่ายปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร สหพันธ์เกษตรกรภาคใต้ สหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ เครือข่ายชุมชนเพื่อการปฏิรูปการเมือง เครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน (คปอ.) และนักวิชาการอิสระ สอดคล้องกับการวิจัยของ ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการป่าชุมชน : มิติโครงสร้างและผู้กระทำการ ผลการวิจัยพบว่า ปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการป่าโคกใหญ่และป่าชุมชนดงเค็ง เป็นการ ต่อสู้ต่อรองของกลุ่มบุคคล หน่วยงาน และองค์กรในระดับหมู่บ้าน เครือข่าย และในระดับที่สูงขึ้นไป ซึ่งมีหลากหลายรูปแบบ เช่น ต่อรองระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน ชาวบ้านกับคณะกรรมการเครือข่ายป่าชุมชน ชาวบ้านกับบริษัทเอกชน และชาวบ้านกับรัฐ ผ่านปฏิบัติการทางสังคมหลายขั้นตอน เช่น ในพื้นที่ป่าชุมชนโคกใหญ่ การต่อสู้ ต่อรองเริ่มจากการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ มีการต่อสู้ ต่อรองระหว่างผู้นำกับชาวบ้าน รอบป่าที่มีที่นาติดเขตป่า ต่อมาในขั้นตอนการรวมตัวจัดตั้งเครือข่ายป่า มีการเจรจาต่อรองระหว่างเครือข่ายกับผู้นำและชาวบ้าน ในการคัดเลือกตัวแทน และการสร้างกฎ กติการ่วม และในขั้นตอนการสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กร มีการต่อสู้ต่อรองระหว่างชาวบ้านกับพระสงฆ์ การต่อรองของบประมาณของคณะกรรมการเครือข่ายป่าชุมชนจากหน่วยงานภาครัฐ ส่วนในพื้นที่ป่าดงเค็ง การต่อสู้ ต่อรอง เริ่มจากการคัดค้านการเข้ามาของบริษัทเอกชน การต่อรองกับ

ผู้นำหมู่บ้าน การต่อสู้ เรียกร้องสิทธิกับรัฐ โดยการยื่นหนังสือร้องเรียนหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง การชุมนุมประท้วง การบุกหรือถอนต้นยูคาลิปตัส และร่วมชุมนุมกับองค์กรภาคอก การต่อสู้ ต่อรองดังกล่าวเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายป่าไม้ที่ยอมรับเฉพาะกรรมสิทธิ์รัฐ และกรรมสิทธิ์เอกชน แต่ละเลยสิทธิชุมชนที่มีอยู่เดิม แนวการจัดการป่าของรัฐที่กีดกันการใช้ประโยชน์จากป่าของชาวบ้าน แต่เอื้อประโยชน์ต่อภาคธุรกิจเอกชน โดยเฉพาะการส่งเสริมภาคเอกชนปลูกไม้โตเร็ว ประกอบกับช่วงเวลาดังกล่าวโครงสร้างทางการเมือง และสังคมที่มีความเป็นประชาธิปไตย การเกิดกระแสวัฒนธรรมชุมชนนิยม กระแสการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นส่งผลให้การต่อสู้ ต่อรองได้นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างการจัดการป่าชุมชนของชาวบ้าน เช่น การจัดองค์กรชาวบ้านอนุรักษ์ป่าที่เป็นระบบมีกฎเกณฑ์ กติกาที่เป็นลายลักษณ์อักษร และการยอมรับสิทธิชุมชนในการจัดการป่าในรูปแบบ “ป่าชุมชน” ซึ่งโครงสร้างเหล่านี้ ได้กลายมีอิทธิพลต่อการกระทำของผู้เกี่ยวข้องทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ผลการวิจัยในครั้งนี้ ได้ข้อสรุปเพิ่มเติมว่า ปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการป่าชุมชนทั้งสองแห่ง เกิดจากบทบาทในการเชื่อมประสานทั้งจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชนของคณะกรรมการเครือข่ายป่าชุมชน ในฐานะที่เป็นผู้กระทำการ จึงนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างในการจัดการป่าชุมชนทั้งสองแห่งดังที่ปรากฏในปัจจุบัน (ทัชชวณิช เหล่าสุวรรณ, 2554)

ประเด็นที่ 3 ผลที่เกิดจากการต่อสู้ของปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชาวบ้านกับรัฐ ซึ่งผู้วิจัยได้ค้นพบว่า การขับเคลือนต่อสู้ ขัดขวาง และการตอบโต้ ต่อรองเชิงอำนาจระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและชาวบ้านที่มีพื้นที่ทำกินในเขตป่า จนนำไปสู่การปราบปราม การให้อภัยพ การไล่ออกจากทำมาหากินของชาวบ้าน และกดดันให้ออกจากพื้นที่ จากกรณีข้อพิพาทที่ดินทำกินของชาวบ้าน ได้มีการยื่นหนังสือส่งผ่านทางศูนย์รับเรื่องราวร้องทุกข์ เพื่อให้ผู้อำนาจพิจารณาสั่งการให้เจ้าหน้าที่ยุติการดำเนินใด ๆ ที่เป็นการเพิ่มภาระแก่ความทุกข์ยากของชาวบ้าน ที่ได้รับความเดือดร้อนจากการปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ ที่เข้าตรวจยึดพื้นที่ดินทำกิน โดยห้ามชาวบ้านเข้าไปทำประโยชน์ในที่ทำกิน และทำลายพืชผลของชาวบ้าน ดังเช่น เมื่อวันที่ 15 พ.ค. 2558 เจ้าหน้าที่สนธิกำลังบุกเข้าไปสวนยางพาราของนางจันทรา บังหอม อายุ 82 ปี โดยตัดฟัน โคนต้นยางไปจำนวนกว่า 2,000 ต้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเดือดร้อนของประชาชน แต่ในการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่กลับไม่ดำเนินการตามมติข้อตกลงที่ตกลงกันได้ โดยใช้มาตรการทางกฎหมายเข้าข่มขู่ คุกคาม จับกุมดำเนินคดีต่อชาวบ้านที่เข้าขัดขวาง เป็นเหตุให้ชาวบ้านเกิดอาการเครียด กินข้าวไม่ได้ นอนไม่ค่อยหลับ ซึ่งถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนและเป็นการข่มขู่ให้เกิดความหวาดกลัว สอดคล้องกับแนวคิดของ อันโตนิโอ กรัมซี ได้อธิบายถึงอำนาจโดยใช้กำลังบังคับและการสร้างความยินยอมพร้อมใจ โดยการวิเคราะห์ทฤษฎีว่ามีลักษณะที่แตกต่างกัน กล่าวคือสำหรับกลไกด้านการปราบปรามนั้นจะหนักมือไปที่กลยุทธการใช้กำลังบังคับ (Coercion) เช่น หากมีการเดินขบวนชุมนุมประท้วง ทางเลือกหนึ่งของชนชั้นปกครองก็

อาจเป็นการใช้กำลังตำรวจจับแกนนำผู้ประท้วงมาคุมขัง ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ธรรมเนียมในการใช้กำลังบังคับเช่นนี้อาจได้ผลแบบชั่วคราว เนื่องจากว่ายังมี การปราบปรามมากเท่าใด ก็ยังมีกระบวนการต่อต้านมากขึ้นเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ ธรรมเนียมจึงสรุปว่า เส้นทางที่ชนชั้นปกครอง มักใช้ควบคู่กันไปก็คือ กระบวนการสร้างความยินยอมพร้อมใจ (Consent) โดยผ่านกลไกของ รัฐด้านอุดมการณ์ อันถือเป็นกลยุทธ์ที่แทรกซึมอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้ที่ถูกปกครองทั้งหลาย (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551)

สรุป

สิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นบนพื้นที่สาธารณะของชาวบ้านอีสานในยุค รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ โดยเฉพาะสิทธิ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในเรื่อง พื้นที่ทำกินนั้น ซึ่งในสภาพของความเป็นจริงแล้วประชาชนได้อาศัยอยู่ในป่ามาเป็นเวลา ยาวนานก่อนที่จะมีการออกกฎหมายให้สิทธิครอบครองและกรรมสิทธิ์แก่ประชาชน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 4 โดยได้ประกาศใช้เมื่อปี พ.ศ. 2475 ต่อมาได้มี การออกกฎหมายหวงกันที่ให้เป็นที่ของรัฐและหวงกันที่ป่าไว้เป็นอุทยานแห่งชาติและป่าสงวน แห่งชาติ ซึ่งได้ออกประกาศครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดเป็นเขตอุทยานหรือเขตป่าสงวนไปก่อน แล้วจึงกันที่ดินบริเวณที่ประชาชนอาศัยอยู่ออกในภายหลัง แล้วจึงกันที่ดินบริเวณที่ประชาชน อาศัยอยู่ออกในภายหลัง แต่ในทางปฏิบัติก็มิได้มีการกันออกไป เพราะต้องสำรวจและทำ เครื่องหมายเขตอุทยานแห่งชาติและเขตป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งต้องใช้เงินงบประมาณจำนวนมาก เมื่อไม่มีการแสดงเขตที่ชัดเจนตามกฎหมายจึงเกิดข้อพิพาทในการอ้างสิทธิเหนือที่ดินของรัฐ รัฐบาลเป็นหลักฐานยืนยันเท่านั้น ซึ่งได้แก่ น.ส.3 น.ส.3 ก โฉนดที่ดินและเอกสารสิทธิที่ดิน ตามโครงการที่รัฐจัดสรรที่ดินให้กับประชาชน เช่น น.ค.3 (นิคมสร้างตนเอง) หรือ กสน.5 (นิคมสหกรณ์) และ สปก.4-01 (เอกสารสิทธิให้ประชาชนเข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน) นอกนั้นปฏิเสธสิทธิ โดยไม่ได้พิจารณาจากความเป็นจริงว่าพลวัตของการเปลี่ยนแปลงในการ บุกเบิกพื้นที่ทำกินและการครอบครองที่ดินของประชาชนเป็นไปตามนโยบายการพัฒนา ประเทศมายาวนาน และเป็นที่น่าสังเกตในการบุกเบิกที่ดินในเขตป่าของภาคอีสานที่ทำให้พื้นที่ ป่าลดลงนั้นมีสาเหตุมาจากนโยบายของรัฐเอง เช่น การสัมปทานทำไม้ การขยายตัวของพื้นที่ พาณิชยกรรม การเปลี่ยนแปลงความคืดหมายเกี่ยวกับบรายนได้และการใช้ที่ดิน และมาตรการของรัฐที่ เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ทำให้สถานการณ์ในปัจจุบันมีเกษตรกรอีกจำนวนมากไม่มีที่ดินทำกิน จึงเกิดการบุกรุกที่ป่าเพื่อเข้าทำกิน จึงเป็นมูลเหตุให้รัฐนโยบายทวงคืนผืนป่าโดยไม่คำนึงถึง เรื่องการให้กรรมสิทธิ์ที่ดิน โดยใช้คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 64/2557 และ 66/2557 เป็นคำสั่งที่ออกมาภายใต้นโยบายทวงคืนผืนป่า โดยให้กองอำนวยการรักษา

ความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) ซึ่งเป็นหน่วยงานของฝ่ายทหาร มีอำนาจเต็มในการสั่งการ ควบคุม จัดระเบียบพื้นที่ใหม่ และรายงานผลการปฏิบัติงาน หลังจากนั้น กอ.รมน. และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์ และจัดทำแผนแม่บทการแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุกที่ดินของรัฐ และการบริหารการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน มาตรการของคณะความมั่นคงแห่งชาติดังกล่าวเป็นการใช้กำลังเข้าจับกุม และทวงคืนพื้นที่เป็นหลัก ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ทับซ้อนเขตป่าและกำลังอยู่ในระหว่างกระบวนการแก้ไขปัญหาภัยกับภาครัฐ จึงได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ไปด้วย เช่น มีการข่มขู่คุกคาม ไล่รื้อ จับกุมดำเนินคดีในพื้นที่สาธารณะประโยชน์/พื้นที่สัญญาเช่าเกิดขึ้น ตัดฟันทำลายพืชและต้นไม้ของชาวบ้านในเขตป่าสงวนแห่งชาติ และอุทยานแห่งชาติ โดยใช้คำสั่งทางปกครอง ซึ่งเกิดปัญหาประชาชนผู้ยากจนที่ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ทั้งในเรื่องหลักทรัพย์ในการประกันตัว หมายความ

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความมั่นคงดังกล่าว ทำให้ประชาชนต่างคัดค้านและใช้สิทธิเรียกร้องให้หยุดหรือชะลอการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เนื่องจากคำสั่งนั้นขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบที่จะเกิดกับประชาชน อีกทั้งการใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและสิทธิเสรีภาพในการชุมนุมตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาถูกปิดกั้นและถูกคุกคามจนกลุ่มชาวบ้านหรือประชาชนไม่สามารถดำเนินกิจกรรมได้ โดยทหารใช้วิธีการเข้าเยี่ยมบ้านเพื่อพูดคุยและปรับทัศนคติ ซึ่งไม่ได้อ้างอำนาจตามกฎหมาย รวมถึงมีการเรียกตัวแกนนำเข้าไปพูดคุยกับทหารเพื่อห้ามปรามการเคลื่อนไหวคัดค้านคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความมั่นคงแห่งชาติ และดำเนินคดีในข้อหาที่เกี่ยวกับการชุมนุม เช่น ข้อหาฝ่าฝืนคำสั่งก็จะทำการดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ผลการวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นอำนาจรัฐในการครอบงำ และการบังคับโดยยึดเอาข้อกฎหมายในการจัดข้อยืนยันในหลักการ นำมาเป็นพลังที่สามารถกระทำการให้บรรลุผล แต่การตัดสินใจในการใช้อำนาจและกฎหมายนั้นล้วนส่งผลกระทบต่อการแก้ปัญหาหรือเกิดปัญหาอื่นตามมาเสมอ ในกรณีการทวงคืนผืนป่าโดยการเข้าโค่นล้มสวนยางพาราชาวบ้านรัฐควรมีมาตรการในการมีส่วนร่วมของประชาชนมากกว่าการใช้อำนาจที่เป็นการบังคับครอบงำ ควบคุมแต่เพียงอย่างเดียว

1.2 การต่อสู้ต่อรองเชิงอำนาจในพื้นที่ป่าเป็นการสะท้อนให้เห็นสิทธิการใช้พื้นที่ป่าของประชาชน ที่ยังไม่ได้รับการยอมรับในทางปฏิบัติ เนื่องจากยังไม่มีอำนาจตามกฎหมาย ดังนั้น รัฐและประชาชน ควรร่วมมือในการออกกฎหมายที่เป็นการยอมรับสิทธิการใช้พื้นที่ป่า โดยเฉพาะกฎหมายป่าชุมชน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจในพื้นที่ป่าอุทยานแห่งชาติในมิติโครงสร้าง และผู้กระทำการ ในพื้นที่ภูมิภาคอื่น ๆ เช่น พื้นที่ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคกลาง ทั้งนี้ เพื่อต้องการแสวงหาคำตอบในเชิงทฤษฎี

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มงานพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ สำนักวิชาการ. (2562). *ประกาศคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.). ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร*. เรียกใช้เมื่อ 21 กรกฎาคม 2562 จาก <https://library2.parliament.go.th/giventake/ncpo.html>
- กาญจนา แก้วเทพและสมสุข หินวิมาน. (2551). *สายธารแห่งนักคิดทฤษฎี เศรษฐศาสตร์การเมือง กับสื่อสารศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.
- ทัชชววัฒน์ เหล่าสุวรรณ. (2554). *ปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการป่าชุมชน: มิติโครงสร้างและผู้กระทำการ*. ใน *ดุชนิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ประชาไท. (2561). *8 เดืนมิตรภาพ เข้ารายงานตัว คดีฟันคำสั่งหัวหน้า คสช. - อัยการสั่งสอบพยานเพิ่มตามผู้ต้องหาร้องขอ*. เรียกใช้เมื่อ 6 สิงหาคม 2561 จาก <https://prachatai.com/journal/2018/03/75674>
- พัชรสุษณี กนิษฐเสน. (2556). *ประชาธิปไตย ที่ไกลเกินเอื้อม*. *วารสารลำปางหลวง*, 1(1), 1-14.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. เล่ม 134 ตอนที่ 4 ก. 6 เมษายน 2560*.
- ศศิพรรณ บิลมานิช. (2556). *การใช้วิธีการสื่อสารชุมชนในการพัฒนาชุมชนเชียงแสนเป็นเมืองมรดกโลก*. *วารสารนิเทศสยามปริทัศน์*, 12(13), 48-55.
- ศูนย์นายความเพื่อสิทธิมนุษยชน. (2562). *"ไผ่ ดาวดิน" ไร้สารภาพคดีม.112 เหตุแชร์ข่าว BBC ไทย ศาลพิพากษาคุก 5 ปี สารภาพเหลือ 2 ปี 6 เดือน*. เรียกใช้เมื่อ 6 สิงหาคม 2562 จาก <https://www.tlhr2014.com/?p=4906>.

Blaikie P. (1995). Changing Environments or Changing Views? A Political Ecology for developing Countries. *Geography*, 80(3): 203-214.

iLaw. (2557). ผลงานคสช. กับปัญหาป่าไม้. เรียกใช้เมื่อ 28 กรกฎาคม 2557 จาก <https://ilaw.or.th/node/3169>

iLaw. (2561). คำสั่งหัวหน้า คสช. ที่ 3/2558 เมื่อใช้ซ้อนกับ พ.ร.บ.ชุมนุมฯ เพื่อจำกัดเสรีภาพอย่างเป็นระบบ. เรียกใช้เมื่อ 21 กรกฎาคม 2561 จาก <https://freedom.ilaw.or.th/en/node/596>

Nuemann R.P. (1992). Political Ecology of Wildlife Conservation in the Mt.Meru Area of Northern Tanzania. *Lan Degradation & Rehabilitation*, 3(2).85-98.